

Η Μικροθεμελίωση της Μακροοικονομικής: Μια Κριτική Επισκόπηση

Γεώργιος Στεφανής *

Περίληψη

Η έννοια της μικροθεμελίωσης έχει μια μακρά ιστορία που ξεκινά αμέσως μετά τη διάκριση της Οικονομικής Επιστήμης σε Μακροοικονομική και Μικροοικονομική, στις αρχές της δεκαετίας του 1930. Τις επόμενες δύο δεκαετίες λαμβάνει περισσότερο συγκεκριμένη μορφή μέσα από τα έργα των οικονομολόγων της νεοκλασικής σύνθεσης, συνεχίζεται στις αρχές του 1970 και 1980 με τα μικροθεμελιακά υποδείγματα των νέων κλασικών οικονομολόγων και της προσέγγισης των πραγματικών επιχειρηματικών κύκλων αντίστοιχα, και φθάνει μέχρι τους νέους κεύνσιανούς κατά τη δεκαετία του 1990. Σήμερα, η μέχρι πρότινος πανσπερμία διαφορετικών απόψεων στη Μακροοικονομική φαίνεται να έχει φθάσει σε μία ευρεία συναίνεση κάτω από τη μεθοδολογική αναγκαιότητα της παροχής μικροθεμελιακών βάσεων για τη μακροοικονομική θεωρία. Στόχος του παρόντος άρθρου αποτελεί η επισκόπηση της μικροθεμελίωσης της νεοκλασικής σχολής και η ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο κάθε προσέγγιση εξάγει μακροοικονομικά συμπεράσματα έχοντας ως βάση μικροοικονομικές έννοιες. Επίσης, θα παρουσιαστεί μέσα από τη συγκριτική ανάλυση της μικροθεμελίωσης της νεοκλασικής σύνθεσης και της νέας νεοκλασικής σύνθεσης, ο τρόπος με τον οποίο οδηγείται η Μακροοικονομική στην απαξίωση και ακολούθως στην υποβάθμιση, καθώς σε πολλές περιπτώσεις καταλήγει να είναι απλά μια εφαρμογή της Μικροοικονομικής.

Λέξεις κλειδιά: Μακροοικονομική, Μικροοικονομική, Μικροθεμελίωση, Νεοκλασική σύνθεση, Νέα νεοκλασική σύνθεση

JEL Κωδικοί: *B21, B22, B41, E13*

---

* Υποψήφιος διδάκτωρ, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

1. Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια δόθηκε όλο και μεγαλύτερη βαρύτητα στη χρησιμοποίηση μικροοικονομικών υποδειγμάτων ως βάση για την περιγραφή του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί μία οικονομία. Μεγάλο μέρος των υποστηρικτών της νεοκλασικής οικονομικής θεωρίας, θεωρεί ότι παρήλθε η εποχή της μικροθεμελίωσης της μακροοικονομικής. Στόχος του φιλόδοξου αυτού προγράμματος, όπως διατυπώθηκε κατά τη δεκαετία του 1980, αποτελούσε «η ενσωμάτωση των συναθροιστικών προβλημάτων [μιας οικονομίας], όπως ο πληθωρισμός και οι οικονομικοί κύκλοι μέσα σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο 'μικροοικονομικής' θεωρίας» (Lucas 1987, σελ. 107). Σύμφωνα με την παραπάνω προσέγγιση, η μικροοικονομική θεωρία προηγείται της αντίστοιχης μακροοικονομικής, διότι μόνο όταν τα μακροοικονομικά φαινόμενα είναι πλήρως εξηγήσιμα ως συνέπειες «ορθώς-διατυπωμένων ατομικών προβλημάτων βελτιστοποίησης [θα είναι η] μακροοικονομική θεώρηση καλώς θεσπισμένη» (Hoover 1988, σελ. 87)¹. Ως εκ τούτου, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο King (2012, σελ. 2): «η μακροοικονομική δεν αποτελεί τίποτε περισσότερο παρά μια απλή εφαρμογή της μικροοικονομικής θεωρίας [...], όπως η βιομηχανική οργάνωση και η οικονομική του περιβάλλοντος».

Ακολουθώντας την προσέγγιση του μεθοδολογικού ατομικισμού και εφαρμόζοντας «ακριβείς» και «σταθερά-δομημένες» μικροοικονομικές αρχές στις μακροοικονομικές μεταβλητές, οι υποστηρικτές του συγκεκριμένου προγράμματος ισχυρίζονται ότι η μακροοικονομική είναι «επουσιώδης και αναγώγιμη στη μικροοικονομική» (Syll 2014, σελ. 12). Σύμφωνα με τον Lucas (1987, σελ. 107-108), σκοπός του νεοκλασικού προγράμματος της μικροθεμελίωσης, αποτελεί η ενοποίηση της Μικροοικονομικής με τη Μακροοικονομική, έτσι ώστε να μιλούμε απλά και μόνο για μία ενιαία οικονομική θεωρία.

Για τους ίδιους, η μόνη κατάλληλη μέθοδος επεξήγησης των μακροοικονομικών φαινομένων προέρχεται μέσα από μικροθεμελιακές έννοιες, όπως οι ατομικές προτιμήσεις και πεποιθήσεις. Η μικροθεμελίωση πραγματοποιείται μέσα από ένα μοντέλο συμπεριφοράς με έναν αντιπροσωπευτικό δρώντα (representative agent) με ορθολογικές προσδοκίες (rational expectations), «που εμπνέεται από το έργο του Frank Ramsey», στο οποίο ο δρών μεγιστοποιεί ή ελαχιστοποιεί υπό περιορισμό τη διαχρονική συνάρτηση χρησιμότητάς του (King 2012, σελ. 1). Οι συνθήκες κάτω από

τις οποίες η βελτιστοποίηση λαμβάνει χώρα είναι εκείνες της τέλεια ανταγωνιστικής οικονομίας, εντός της οποίας οι αγορές βρίσκονται σε ισορροπία.

Ο όρος μικροθεμελίωση αφορά την προσπάθεια της μικροοικονομικής ανάλυσης της συμπεριφοράς του ατόμου, του νοικοκυριού ή της επιχείρησης να εξάγει συμπεράσματα, τα οποία θα θεμελιώνουν και θα αποτελούν τη βάση της μακροοικονομικής θεωρίας. «Η μικροθεμελίωση βασίζεται στο μεθοδολογικό ατομικισμό» (Syll 2014, σελ. 12), σύμφωνα με τον οποίο «τα κοινωνικά φαινόμενα εξηγούνται με υποθέσεις ατομικής συμπεριφοράς» (Ζουμπουλάκης 2007, σελ. 41)². Μ' άλλα λόγια, είναι δυνατόν να υπάρξει «για όλα τα κοινωνικά φαινόμενα μια ατομικιστική εξήγηση και μια εννοιολογική αναγωγή» (ibid, σελ. 42). Με τη σειρά του ο μεθοδολογικός ατομικισμός βασίζεται στην έννοια του μεθοδολογικού οντολογισμού, σύμφωνα με τον οποίο μόνο τα άτομα προβαίνουν σε πράξεις και λαμβάνουν αποφάσεις (Hoover 1995, σελ. 237).

Η προτεραιότητα της μικροοικονομικής θεωρίας στην ανάλυση των οικονομικών φαινομένων, που υποστηρίζουν οι υπερασπιστές του δόγματος της μικροθεμελίωσης, προέρχεται από τον τρόπο με τον οποίο ορίζεται η Οικονομική Επιστήμη. Σύμφωνα με τον Lionel Robbins (1932, σελ. 15): «η οικονομική ορίζεται ως η επιστήμη, η οποία μελετά την ανθρώπινη συμπεριφορά ως μια σχέση μεταξύ στόχων και σπανίων μέσων που έχουν εναλλακτικές χρήσεις». Μ' άλλα λόγια, η Οικονομική Επιστήμη ορίζεται ως η μελέτη των επιλογών του ατόμου υπό κάποιο περιορισμό.

Ο συγκεκριμένος ορισμός του Robbins έχει συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στο να καθιερωθεί στη συνείδηση των οικονομολόγων, το ότι η Οικονομική μελετά αποκλειστικά την ατομική οικονομική συμπεριφορά. Ως εκ τούτου, η μελέτη της Μακροοικονομικής είναι αναγκαίο να βασίζεται και αυτή πάνω στο συγκεκριμένο ορισμό, καθώς μόνο τα άτομα είναι αυτά που λαμβάνουν αποφάσεις και επηρεάζουν την πορεία των μακροοικονομικών φαινομένων. Σύμφωνα με τους Duarte and Lima (2012, σελ. 1), το γεγονός ότι το δόγμα της μικροθεμελίωσης άρχισε να εδραιώνεται μόνο κατά τη δεκαετία του 1970 και έπειτα, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ότι ο ορισμός του Robbins κατέκτησε τελικά την ορθόδοξη οικονομική θεωρία κατά την περίοδο εκείνη.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, έχει επικρατήσει στη συνείδηση της κοινότητας των οικονομολόγων η αντίληψη ότι η μικροοικονομική, που αφορά την οικονομική

συμπεριφορά μεμονωμένων ατόμων, νοικοκυριών και επιχειρήσεων αποτελεί την αυτό καθ' αυτό οικονομική θεωρία³. Χαρακτηριστική επ' αυτού είναι και η δήλωση του Robert Lucas, ο οποίος υποστηρίζει ότι: «εάν ενδιαφερόμαστε για τη συμπεριφορά των συναθροιστικών φαινομένων, τότε θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε την οικονομική θεωρία για να βοηθηθούμε, και η μόνη θεωρία που έχουμε στα χέρια μας είναι αυτή των ορθολογικών και εγωιστικών οικονομικών δρώντων» (Hahn 1983, σελ. 223). Συνεπώς, η μακροοικονομική αφορά την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τη συμπεριφορά συναθροιστικών φαινομένων, όπως το εισόδημα και η απασχόληση, από τη διαθέσιμη μικροοικονομική θεωρία (Hahn 1982, σελ. 311).

Παρ' όλα αυτά, ο ορισμός του Robbins αγνοεί τις μακρο-όψεις της οικονομίας και επικεντρώνεται ολοκληρωτικά στις μικρο-πτυχές αυτής. Ως εκ τούτου, αδυνατεί να συμπεριλάβει φαινόμενα όπως η ανεργία, η οικονομική μεγέθυνση ή η διακύμανση του επιχειρηματικού κύκλου. Άποψη μας αποτελεί το γεγονός ότι με το σύγχρονο πρόγραμμα της μικροθεμελίωσης, η Μακροοικονομική κινείται προς την κατεύθυνση της πλήρους προσαρμογής στον ορισμό του Robbins. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε, η σύγχρονη μικροθεμελίωση, βασισμένη στο συγκεκριμένο ορισμό, δίνει τόσο μεγάλη έμφαση στην αριστοποιητική συμπεριφορά των αντιπροσωπευτικών δρώντων, η οποία διαμορφώνει την πορεία των μακροοικονομικών φαινομένων⁴.

Ως εκ τούτου, με βάση τα παραπάνω, « [...] οι οικονομικές πράξεις είναι το αποτέλεσμα της ατομικής συμπεριφοράς, με φυσικό επόμενο η παροχή μικροοικονομικών θεμελιακών αρχών στα μακροοικονομικά υποδείγματα να καθίσταται επιτακτική ανάγκη» (Grabner 2002, σελ. 12). Η παραπάνω πρόταση αποτελεί πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της οικονομικής θεωρίας, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία της οικονομικής ανάλυσης αφορά τη μεγιστοποίηση της χρησιμότητας των οικονομικών δρώντων υπό περιορισμό. Συνεπώς, «η επιθυμία της μικροθεμελίωσης της Μακροοικονομικής έχει εισχωρήσει στο συλλογικό ασυνείδητο των οικονομολόγων» (Hartley 1997, σελ. 126). Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, η συζήτηση σχετικά με τη μεθοδολογική ορθότητα της μικροθεμελίωσης παραμερίζεται σε σημαντικό βαθμό από το κυρίαρχη οικονομική θεωρία⁵.

2. Η ιστορία των νεοκλασικών προγραμμάτων μικροθεμελίωσης

2.1. Η προϊστορία της μικροθεμελίωσης της μακροοικονομικής

Η έννοια της μικροθεμελίωσης έχει μια μακρά ιστορία που ξεκινά το 1933, αρκετά πριν από την επινόηση του όρου το 1956 από τον S. Weintraub (1956), με το άρθρο του νομπελίστα Νορβηγού οικονομολόγου Ragnar Frisch, «[ο οποίος] εισήγαγε τον όρο μακροανάλυση» (Schumpeter 1954[2006], σελ. 1109)⁶. Από την πρώτη στιγμή που προέκυψε ο διαχωρισμός ανάμεσα στους δύο κλάδους της Οικονομικής Επιστήμης κατά τη δεκαετία του 1930 (Tsoulfidis 2010, σελ. 238), η σχέση ανάμεσα στη Μικροοικονομική και στη Μακροοικονομική άρχισε να αποτελεί πρόσφορο έδαφος για συζήτηση.

Σύμφωνα με τον Hoover (2012, σελ. 28): «Ο Frisch ήταν ο πρώτος που με σαφήνεια έθιξε το πρόβλημα της σχέσης τους». Συγκεκριμένα, ο Frisch (1933) υποστήριξε ότι υπάρχει ουσιαστική διαφορά ανάμεσα στη λειτουργία των αυτό καθ' αυτό μερών και στα χαρακτηριστικά του συνόλου της οικονομίας. Για τον ίδιο, η αλληλεπίδραση μεταξύ των μερών που απαρτίζουν μια οικονομία είναι που διαχωρίζει τη μικροδυναμική ανάλυση από τη μακροδυναμική ανάλυση (ibid). Βέβαια όπως υποστηρίζει ο Hoover (2012, σελ. 30), η παραπάνω αλληλεπίδραση δεν αφορά τους ατομικούς δρώντες (agents) μιας οικονομίας τύπου Walras με έναν κεντρικό δημοπράτη που ρυθμίζει τις τιμές, αλλά την κυκλοφορία των οικονομικών μεταβλητών από τον ένα μικρο-τομέα του οικονομικού συστήματος στον άλλο.

Λίγα χρόνια αργότερα, ο Keynes (1936[2007]) χωρίς να υιοθετεί τον όρο 'μακροδυναμική ανάλυση' όπως ο Frisch, προβαίνει στο διαχωρισμό ανάμεσα στη θεωρία των ατόμων, των επιχειρήσεων, των βιομηχανιών και στη θεωρία προσδιορισμού του προϊόντος ως σύνολο. Η ανάλυση του Keynes αναφορικά με την σχέση μεταξύ Μικροοικονομικής και Μακροοικονομικής έχει δημιουργήσει και συνεχίζει να δημιουργεί μεγάλη σύγχυση στους ιστορικούς οικονομικών θεωριών. Για ορισμένους συγγραφείς, ο Keynes περιγράφεται ως υποστηρικτής του μεθοδολογικού ατομικισμού, σύμφωνα με τον οποίο οποιαδήποτε κοινωνικά φαινόμενα μπορούν να εξηγηθούν με υποθέσεις ατομικής συμπεριφοράς (Watkins 1952, σελ. 33, 35, 53-54), ενώ ορισμένοι άλλοι φθάνουν στο σημείο να αναφέρουν ότι βάσισε τη μακροοικονομική του θεωρία σε μικροοικονομικά θεμέλια που ξέφευγαν

από τα στενά όρια του νεοκλασικού υποδείγματος (Hoover 2012, σελ. 34, Sardoni 2002, σελ. 5).

Για ορισμένους άλλους συγγραφείς ο Keynes τάχθηκε ενάντια στο μεθοδολογικό ατομικισμό και υπέρ μιας ολιστικής και «προς τα κάτω (top down)» στρατηγικής για τη μακροοικονομική (Milonakis and Fine 2009, σελ. 275, Togati 1998, σελ. 36-38, 154, 175-176, 303), συνηγορώντας στη μακροθεμελίωση της μικροοικονομικής (Boland 1982, σελ. 79-94, Togati 1998, σελ. 33, 76-77, 238). Σε αντίθεση με τις παραπάνω δύο θεωρήσεις ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η τοποθέτηση του ήταν περισσότερο πλουραλιστική παρά ατομικιστική ή ολιστική (O' Donnell 1989, σελ. 177).

Άποψή μας είναι ότι ο μεγάλος βρετανός οικονομολόγος πολύ δύσκολα θα αποδέχονταν την έννοια της μικροθεμελίωσης, έτσι όπως τη γνωρίζουμε σήμερα μέσα από το νεοκλασικό υπόδειγμα. Αξίζει βέβαια να σημειωθεί ότι η ανάλυσή του σχετικά με τα θεμελιώδη συστατικά της συναθροιστικής ζήτησης και προσφοράς, όπως για παράδειγμα ο τρόπος με τον οποίο η συνολική κατανάλωση επηρεάζεται από τις αποφάσεις των ατόμων σχετικά με την κατανάλωσή τους σήμερα και στο μέλλον, καταδεικνύει μια συσχέτιση ανάμεσα στις μικροοικονομικές επιλογές των ατόμων και στα μακροοικονομικά αποτελέσματα (Hoover 2012, σελ. 34). Παρ'όλα αυτά, η παραπάνω συσχέτιση θεωρούμε ότι δεν είναι αρκετή για να δεχθούμε ότι ο Keynes ακολουθεί την προσέγγιση της μεθοδολογίας της μικροθεμελίωσης. Ο λόγος είναι ότι για τον ίδιο, «[...] το σύνολο δεν ισούται με το άθροισμα των μερών του, [...], καθώς μικρές μεταβολές της παραγωγής έχουν μεγάλες επιδράσεις [στο σύνολο της οικονομίας]» (Keynes 1926, σελ. 150).

Παρόμοια προσέγγιση έχει και στη «Γενική Θεωρία», όπου προσπαθώντας να περιγράψει τη σχέση ανάμεσα στις επενδύσεις και στις αποταμιεύσεις, αναφέρει το παράδοξο της φειδούς, σύμφωνα με το οποίο, ενώ η αποταμίευση θεωρείται οικονομικά ωφέλιμη για το μεμονωμένο άτομο, αν την ακολουθήσει το σύνολο των ατόμων, τότε ο συνολικό πλούτος θα μειωθεί (Keynes 1936[2007], σελ. 359-362). Χρησιμοποιώντας το παράδοξο της φειδούς, ως παράδειγμα ενός σφάλματος σύνθεσης (fallacy of composition), ο Keynes αρνείται τη μικρο-αναγωγή (micro-reduction), η οποία αποτελεί το θεμέλιο λίθο της μικροθεμελίωσης, υποστηρίζοντας ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στη θεωρία του συνόλου και του ατόμου (Keynes 1936[2007]).

2.2. Η νεοκλασική σύνθεση

Η μεγάλη επιρροή που άσκησε το έργο του Keynes δεν άφησε ανεπηρέαστη τη νεοκλασική θεωρία, μολονότι ο ίδιος άσκησε έντονη κριτική στην τελευταία, αμφισβητώντας αρκετές από τις βασικές αρχές της, όπως το νόμο του Say . Σύμφωνα με τον Τσουλφίδη (2011, σελ. 417): «Αμέσως μετά τη δημοσίευση της Γενικής Θεωρίας πολλοί οικονομολόγοι προσπάθησαν να τυποποιήσουν και να απλοποιήσουν το αναμφίβολα δυσνόητο περιεχόμενο του βιβλίου». Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκαν συγγραφείς όπως οι Hicks (1939), Samuelson (1947), Patinkin (1956), Lange (1944), Modigliani (1954) και Tobin (1958), οι οποίοι διαμόρφωσαν ένα νέο για εκείνη την εποχή ρεύμα στην Οικονομική Επιστήμη, τη νεοκλασική σύνθεση, που κυριάρχησε στην οικονομική θεωρία από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1970.

Κοινό χαρακτηριστικό όλων των προσεγγίσεων της νεοκλασικής σύνθεσης αποτέλεσε η προσπάθεια ενσωμάτωσης των κεϋνσιανών ιδεών στο βαλρασιανό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας (Weintraub E. R. 1974, σελ. 49, Leijonhufvud 1992, σελ. 28, Laidler 2008, σελ. 3). Μ' άλλα λόγια, υπήρξε μια προσπάθεια ενοποίησης των δύο ξεχωριστών οικονομικών πεδίων, της μικροοικονομικής ανάλυσης του νεοκλασικού υποδείγματος από τη μια μεριά και της μακροοικονομικής ανάλυσης του Keynes από την άλλη⁷. Το μέσο δια του οποίου κάτι τέτοιο θα καθιστούσε δυνατή την ενοποίηση ήταν η θεωρία της γενικής ισορροπίας του Walras.

Παρ' όλο που υπήρχαν διαφορές στις αναλύσεις μεταξύ των διαφόρων συγγραφέων που συνέβαλλαν στη δημιουργία της νεοκλασικής σύνθεσης, ένα από τα κύρια αποτελέσματα αυτής ήταν ότι διαμόρφωσαν την Οικονομική Επιστήμη «ως ένα αμάλγαμα δύο ξεχωριστών, αλλά ταυτόχρονα συνεκτικών και όχι ανταγωνιστικών πεδίων της, Μικροοικονομικής και της Μακροοικονομικής» (Hands 2012, σελ. 96). Η νεοκλασική σύνθεση θεωρούνταν το « εργαλείο της συμφιλίωσης» (Pearce και Hoover 1995, σελ. 211) μεταξύ των δύο πεδίων της οικονομικής θεωρίας. Μέχρι το 1960, η σύνθεση κυριάρχησε σε κάθε εγχειρίδιο οικονομικών, τουλάχιστον στις Η.Π.Α. (Pearce και Hoover 1995) και έγινε η κυρίαρχη προσέγγιση στη μακροοικονομική ανάλυση (Snowdon και Vane 2005, σελ. 23).

Παρ' όλα αυτά, η σύνθεση χρησιμοποιώντας το βαλρασιανό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας, δόμησε την ανάλυσή της με βάση τη μικροοικονομική θεωρία του

νεοκλασικού υποδείγματος. Κατά αυτόν τον τρόπο, στην προσπάθειά της να περιγράψει τα μακροοικονομικά φαινόμενα της ανεργίας, του πληθωρισμού κ.ά. με βάση τα μικροοικονομικά θεμέλια που έθετε το υπόδειγμα γενικής ισορροπίας μετέβαλλε το νόημα των προσεγγίσεων του Keynes. Βέβαια, είναι αναγκαίο να σημειώσουμε ότι σε καμία περίπτωση η νεοκλασική σύνθεση δεν προσπάθησε να υποβαθμίσει το ενδιαφέρον της Οικονομικής για τη μακροοικονομική ανάλυση, όπως έγινε μετά το 1970, παρόλο που χρησιμοποίησε ως βάση της ανάλυσής της, τη μικροοικονομική θεωρία.

2.3. Η εμφάνιση των Νέων Κλασικών Οικονομικών

Η νεοκλασική σύνθεση κυριάρχησε στην οικονομική θεωρία μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970, κυρίως λόγω του ότι κατάφερε έως ένα βαθμό να ενοποιήσει το νεοκλασικό υπόδειγμα (Μικροοικονομική) με την οικονομική θεωρία του Keynes (Μακροοικονομική) ή αλλιώς να συσχετίσει την οικονομική θεωρία με την οικονομική πολιτική. Ωστόσο, μια σειρά από γεγονότα τόσο σε επίπεδο οικονομικής πολιτικής όσο και σε επίπεδο οικονομικής θεωρίας υπονόμισαν σε μεγάλο βαθμό την εγκυρότητά της. Αρχικά, σε επίπεδο οικονομικής πολιτικής οι συγκυρίες που έλαβαν χώρα τη δεκαετία του 1970, όπως η κατάρρευση του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Bretton Woods το 1971 και οι δύο πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και 1979, καθώς και το νέο φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού διαμόρφωσαν ένα αρνητικό κλίμα ως προς την επικρατούσα νεοκλασική σύνθεση και ιδιαίτερα ως προς τα κεϋνσιανά στοιχεία, που η ίδια εμπεριείχε.

Σε επίπεδο οικονομικής θεωρίας το μεγαλύτερο πλήγμα για τη νεοκλασική σύνθεση ήρθε μέσα από τα έργα των Sonnenschein (1972), Mantel (1977), Debreu (1974) και της κριτικής του Lucas (1976). Από τη μια μεριά, το θεώρημα των Sonnenschein-Mantel-Debreu, σύμφωνα με το οποίο «οποιαδήποτε συνεχής συνάρτηση ικανοποιεί τόσο το νόμο του Walras όσο και τη μηδενικού βαθμού ομογένεια μπορεί να είναι συνάρτηση υπερβάλλουσας ζήτησης σε μια βαλρασιανή οικονομία» (Rizvi 2006, σελ. 229), απαξίωνε το πρόγραμμα της μικροθεμελίωσης της νεοκλασικής σύνθεσης, καθώς αποδείκνυε ότι «[...] η μοναδικότητα και η ευστάθεια ενός συστήματος γενικής ισορροπίας δεν είναι εφικτή» (Kirman 1989, σελ. 127).

Από την άλλη, η κριτική του Lucas, «αμφισβήτησε τα μακροοικονομετρικά μοντέλα εκείνης της περιόδου, τα οποία ήταν όλα κεϋνσιανής έμπνευσης» (De Vroey 2012, σελ. 172). Συγκεκριμένα, ο Lucas (1976) υποστήριξε ότι μολονότι τα οικονομικά υποδείγματα έχουν σε ικανοποιητικό βαθμό καλή ικανότητα πρόβλεψης, τελικά αποτυγχάνουν αν ληφθούν υπόψιν εναλλακτικές οικονομικές πολιτικές. Ο λόγος για τον ίδιο που συμβαίνει κάτι τέτοιο είναι διότι αυτά στερούνται επαρκούς μικροθεμελίωσης.

Τόσο το θεώρημα των Sonnenschein-Mantel-Debreu όσο και η κριτική του Lucas κατέδειξαν ότι η μικροθεμελίωση της νεοκλασικής σύνθεσης ήταν ανεπαρκής και ότι έπρεπε να εστιάσει περισσότερο στην ατομική συμπεριφορά και όχι στην αγοραία ζήτηση, η οποία θεωρήθηκε απομεινάρι της παρωχημένης κεϋνσιανής θεωρίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, λόγω των παραπάνω μεταβολών τόσο σε επίπεδο οικονομικής πολιτικής όσο και σε επίπεδο οικονομικής θεωρίας ήρθαν στο προσκήνιο νέες μακροοικονομικές θεωρίες, καθώς η κεϋνσιανή ορθοδοξία που κυριαρχούσε μέχρι τότε τέθηκε υπό αμφισβήτηση. Περί τα τέλη της δεκαετίας του 1970 ήρθαν στο προσκήνιο τα Νέα Κλασικά Οικονομικά, μέσα από τις πρωτοποριακές εργασίες των Robert Lucas, Thomas Sargent και Neil Wallace, τα οποία ήταν άμεσα συνδεδεμένα με τη μονεταριστική σχολή του Milton Friedman.

Τα αρχικά υποδείγματα των νέων κλασικών ήταν σαφώς διαφοροποιημένα από εκείνα των μονεταριστών, καθώς υπέθεταν ότι οι οικονομικοί δρώντες (agents) δομούν ορθολογικές προσδοκίες (rational expectations) και όχι προσαρμοζόμενες προσδοκίες (adaptive expectations), όπως υπέθετε ο Friedman προκειμένου να διαψεύσει την ύπαρξη της μακροχρόνιας καμπύλης Phillips⁸. Η χρησιμοποίηση της υπόθεσης των ορθολογικών προσδοκιών άνοιξε το δρόμο για την εγκαθίδρυση των σύγχρονων προγραμμάτων μικροθεμελίωσης. Η συγκεκριμένη υπόθεση προϋποθέτει την υπόθεση της «τέλειας πρόβλεψης» εφόσον φυσικά δεν υπάρχουν διάφορες εξωγενείς διαταράξεις που δεν είναι προβλέψιμες (Τσουλφίδης 2011, σελ. 512).

Πέρα από την υπόθεση των ορθολογικών προσδοκιών, μία άλλη έννοια η οποία αποτέλεσε θεμέλιο της ανάλυσης των νέων κλασικών οικονομολόγων ήταν αυτή της καμπύλης προσφοράς Lucas, η οποία «εμπεριέχει εμμέσως την καμπύλη Phillips, καθώς το προϊόν και το επίπεδο τιμών σχετίζονται θετικά» (Τσουλφίδης 2011, σελ. 514). Σύμφωνα με την τελευταία, η οποία αναφέρεται στην αγορά εργασίας, οι

αποφάσεις των οικονομικών φορέων (εργαζόμενοι, επιχειρήσεις) αντανakλούν μια βελτιστοποιητική συμπεριφορά, όπου οι πρώτες διαμορφώνονται με βάση τις σχετικές τιμές του πραγματικού μισθού και του προϊόντος (Lucas και Rapping 1969). Επιπρόσθετα, μία ακόμη έννοια που επανάφεραν οι νέοι κλασικοί οικονομολόγοι και που αποτέλεσε ακρογωνιαίιο λίθο του σύγχρονου προγράμματος μικροθεμελίωσης ήταν αυτή της πλήρους εκκαθάρισης των αγορών, η οποία συμβάδιζε απόλυτα με τη θεωρία της γενικής ισορροπίας.

Για τους νέους κλασικούς οικονομολόγους η θεωρία της εκκαθάρισης των αγορών είναι ύψιστης σημασίας, καθώς μέσω αυτής τα βελτιστοποιητικά σχέδια όλων των οικονομικών δρώντων (agents) είναι συμβατά το ένα με το άλλο. Μ' άλλα λόγια, τα τελευταία μπορούν και συντονίζονται χωρίς άλλη παρέμβαση. Κατ' αυτόν τον τρόπο, όπως υποστηρίζει ο De Vroey (2012, σελ. 170): «η έννοια της ανισορροπίας των αγορών, [...] έπρεπε να εγκαταλειφθεί από τα λεξικά Οικονομικών». Ο λόγος της παραπάνω πεποίθησης ήταν ότι στερούνταν επαρκούς μικροθεμελίωσης (Lucas 1977 [1981], σελ. 221) και ότι μια ανισορροπία στην αγορά θα καταδείκνυε ανορθολογική συμπεριφορά εκ μέρους των οικονομικών δρώντων (ibid, σελ. 225). Ως εκ τούτου, για τα Νέα Κλασικά Οικονομικά «δεν υφίσταται διαδικασία “προσαρμογής”, καθώς η οικονομία βρίσκεται μονίμως σε ισορροπία, κατά τον ίδιο τρόπο που ο βαλρασιανός δημοπράτης βρίσκεται σε ισορροπία» (Hands 2012, σελ. 111).

Η έννοια όμως που επηρέασε και συνεχίζει να επηρεάζει περισσότερο από κάθε άλλη το νεοκλασικό πρόγραμμα μικροθεμελίωσης είναι αυτή του αντιπροσωπευτικού δρώντος (representative agent), η οποία έγινε εξαιρετικά δημοφιλής κατά τη διάρκεια της κυριαρχίας στην οικονομική θεωρία των Νέων Κλασικών Οικονομικών⁹. «Αντί να μελετάται η συμπεριφορά εκατομμυρίων διαφορετικών καταναλωτών και χιλιάδων επιχειρήσεων, μελετάται το πρόβλημα λήψης αποφάσεων της “αντιπροσωπευτικής” οικονομικής μονάδας, της οποίας τα αποτελέσματα εφαρμόζονται στα συναθροιστικά μεγέθη» (Grabner, σελ. 1). «Η σύνδεση ανάμεσα στους αντιπροσωπευτικούς δρώντες και το σύνολο της οικονομίας πραγματοποιείται, καθώς οι πρώτοι μεγιστοποιούν τη διαχρονική συνάρτηση χρησιμότητάς τους, παράγοντας μακροοικονομικές εξισώσεις συμπεριφοράς» (Snowdon και Vane 1999, σελ. 96).

Το πλεονέκτημα που προσέφερε η έννοια του αντιπροσωπευτικού δρώντος στα μοντέλα των νέων κλασικών ήταν ότι κατάφερε να παρακάμπτει το πρόβλημα της

συνάθροισης που έγειρε το θεώρημα των Sonnenschein-Mantel-Debreu. Σύμφωνα με τους Duarte και Lima (2012, σελ. 8): «Οι νέοι κλασικοί παράκαμπταν το πρόβλημα της συνάθροισης, είτε υποθέτοντας ότι μια οικονομία αποτελείται από πανομοιότυπα άτομα, είτε υποθέτοντας ότι υφίσταται ένα και μόνο άτομο που αντιπροσωπεύει το σύνολο της οικονομίας, έτσι ώστε η λύση του προβλήματος της αριστοποίησης του αντιπροσωπευτικού δρώντος να παράγει τις συναθροιστικές σχέσεις της οικονομίας». Έχοντας ως βάση των υποδειγμάτων την υπόθεση του αντιπροσωπευτικού δρώντος, «η συμπεριφορά ολόκληρης της οικονομίας μπορούσε να συσχετιστεί με τη συμπεριφορά του ατόμου χωρίς να παρουσιάζονται τα προβλήματα συνάθροισης, που έγειρε το θεώρημα των Sonnenschein-Mantel-Debreu, καθώς οι συνήθεις ατομικές συναρτήσεις υπερβάλλουσας ζήτησης παρουσιάζουν μία και μόνο σταθερή ισορροπία» (Kirman 1992, σελ. 122).

Χρησιμοποιώντας τέτοιου είδους υποδείγματα, οι νέοι κλασικοί ανέπτυξαν πλήρως τα συμπεράσματά τους σχετικά με την αναποτελεσματικότητα των οικονομικών πολιτικών, καταφέροντας μέσα από την οικονομική θεωρία να αντικρούσουν τις προσεγγίσεις της νεοκλασικής σύνθεσης και να θεσπίσουν ένα νέο είδος μικροθεμελίωσης που έμελλε να κυριαρχήσει στην Οικονομική Επιστήμη, αυτό με αντιπροσωπευτικούς δρώντες με ορθολογικές προσδοκίες (RARE microfoundations)¹⁰.

2.4. Η προσέγγιση των πραγματικών επιχειρηματικών κύκλων και η αντίδραση των νέων κεϋνσιανών

Κατά τη δεκαετία του 1980, εμφανίστηκε η προσέγγιση των πραγματικών επιχειρηματικών κύκλων που βασίζονταν σε μεγάλο βαθμό στα Νέα Κλασικά Οικονομικά και η οποία έδινε έμφαση στις τεχνολογικές διαταραχές (σοκ) της οικονομίας¹¹. Πρωτεργάτες της συγκεκριμένης προσέγγισης υπήρξαν μεταξύ άλλων οι Edward Prescott, Finn Kydland και Charles Plosser, οι οποίοι σύμφωνα με τον Τσουλφίδη (2011, σελ. 538) υποστήριξαν ότι οι οικονομικές διακυμάνσεις δημιουργούνται από την πλευρά της προσφοράς και όχι από την πλευρά της ζήτησης, όπως υποστήριζαν μέχρι τότε οι νέοι κλασικοί και οι μονεταριστές¹². «Μ' άλλα λόγια, οι οικονομικές διακυμάνσεις αποδίδονται σε κάποιες τυχαία εμφανιζόμενες μεταβολές στις πραγματικές (και όχι στις νομισματικές μεταβλητές) και

οι μεταβολές αυτές διαχέονται με μεγάλη ταχύτητα σε ολόκληρη την οικονομία» (ibid, σελ. 538).

Σύμφωνα με τον King (2012, σελ. 104): «Ένα μεγάλο πλεονέκτημα που προσέφερε η συγκεκριμένη προσέγγιση στο “RARE” πρόγραμμα μικροθεμελίωσης ήταν η υπόθεση της συνεχούς εκκαθάρισης των αγορών τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροχρόνια». Αυτό επέτρεπε «την κατάργηση της διχοτόμησης της μακροοικονομικής ανάλυσης ανάμεσα σε βραχυχρόνια και μακροχρόνια περίοδο μέσω της ενοποίησης της θεωρίας της μεγέθυνσης μ’ αυτήν της θεωρίας των οικονομικών διακυμάνσεων» (Snowdon, Vane and Wynarczyk 1994, σελ. 245). Οι παραπάνω δύο θεωρίες της Μακροοικονομικής ήταν δυνατό να συγκεραστούν μέσω του μαθηματικού υποδείγματος του Ramsey, το οποίο λόγω των διαχρονικών συναρτήσεων χρησιμότητας καθιστούσε συμβατή τη βραχυχρόνια ανάλυση των οικονομικών διακυμάνσεων με τη μακροχρόνια ανάλυση της οικονομικής μεγέθυνσης. Αυτή άλλωστε υπήρξε και η μεγάλη αποτυχία της νεοκλασικής σύνθεσης, η οποία δεν κατάφερε να ενοποιήσει την ανάλυση των μεταβολών της ζήτησης με το υπόδειγμα οικονομικής μεγέθυνσης του Sollow (1956).

Σκοπός της προσέγγισης της θεωρίας των πραγματικών επιχειρηματικών κύκλων, με την ενοποίηση της θεωρίας της μεγέθυνσης μ’ αυτήν του επιχειρηματικού κύκλου, ήταν η εξάλειψη της ασυνέπειας μεταξύ της βραχυχρόνιας και της μακροχρόνιας ανάλυσης της νεοκλασικής σύνθεσης, όπου κατά τη βραχυχρόνια περίοδο ίσχυε το κεϋνσιανό υπόδειγμα, ενώ κατά τη μακροχρόνια, όταν οι αγορές ισορροπούν, το νεοκλασικό. Το χαρακτηριστικό υπόδειγμα της συγκεκριμένης προσέγγισης υπέθετε αρχικά, όπως η καθιερωμένη θεωρία της μεγέθυνσης, ένα αντιπροσωπευτικό άτομο ή νοικοκυριό με άπειρο χρονικό ορίζοντα (Kydland και Prescott 1982, σελ. 1345).

Επιπλέον, οι αντιπροσωπευτικοί δρώντες με δεδομένους τους αρχικούς τους πόρους, την παραγωγικότητά τους και τις προτιμήσεις τους μετέβαλλαν τις αποφάσεις τους σχετικά με την προσφορά εργασίας τους διαχρονικά, έτσι ώστε να εξομαλύνουν τις καταναλωτικές τους ανάγκες μπροστά σε μη αναμενόμενες εξωγενείς διαταραχές του προϊόντος (Long και Plosser 1983, σελ. 40-41). Μ’ άλλα λόγια, «οι όποιες διακυμάνσεις στο επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας δεν αποτελούν αποκλίσεις από κάποιο υποθετικό επίπεδο ισορροπίας του προϊόντος με πλήρη απασχόληση, αλλά συνιστούν άριστες αντιδράσεις των φορέων της

οικονομίας σε αλλαγές των παραγωγικών δυνατοτήτων» (Τσουλφίδης 2011, σελ. 556).

Η προσέγγιση των πραγματικών επιχειρηματικών κύκλων επεκτάθηκε ταχύτατα στη βιβλιογραφία της μακροοικονομικής ανάλυσης, κυρίως λόγω των πλεονεκτημάτων που προσέφερε έναντι της ανάλυσης των νέων κλασικών και της νεοκλασικής σύνθεσης. Η παραπάνω προσέγγιση είχε αρκετές ομοιότητες και ελάχιστες διαφορές με την προγενέστερη των νέων κλασικών¹³. Κύριο χαρακτηριστικό και των δύο βέβαια προσεγγίσεων αποτελεί η θεώρηση ότι το βασικό μειονέκτημα της κεϋνσιανής ερμηνείας των μακροοικονομικών φαινομένων και συνάμα της νεοκλασικής σύνθεσης ήταν ότι «στερούνταν μιας συνεκτικής θεμελίωσης βασισμένης στο πλαίσιο της θεωρίας των επιλογών της Μικροοικονομικής» (Plosser 1989, σελ. 51), γεγονός που κλόνισε ακόμη περισσότερο την ήδη κλυδωνισμένη θέση της κεϋνσιανής θεωρίας στην Οικονομική Επιστήμη.

Η αντίδραση στα Νέα Κλασικά Οικονομικά και στην προσέγγιση των πραγματικών επιχειρηματικών κύκλων ήρθε άμεσα από το κεϋνσιανό στρατόπεδο ως μια προσπάθεια να αντικρουστούν οι απόψεις περί συνεχούς ισορροπίας του συστήματος των αγορών και της αναποτελεσματικότητας των οικονομικών πολιτικών (Mankiw 1990, σελ. 23). Σύμφωνα με τον Duarte (2012, σελ. 202): «[...] οι νέοι κεϋνσιανοί, σε αντίθεση με τους νέους κλασικούς και την προσέγγιση των πραγματικών οικονομικών κύκλων, αναγνώριζαν τις νομισματικές διαταραχές ως την κύρια πηγή των οικονομικών διακυμάνσεων και διατείνονταν ότι η νομισματική πολιτική επηρεάζει το πραγματικό προϊόν και στη βραχυχρόνια περίοδο»¹⁴. Αντίθετα λοιπόν από τις παραπάνω δύο προσεγγίσεις, θεωρούσαν ότι οι αγορές δεν είναι ικανές να απορροφήσουν τις διαταραχές αυτές και ταυτόχρονα να καταφέρουν να διατηρήσουν την οικονομία στο επίπεδο της πλήρους απασχόλησης (Mankiw 1989, σελ. 79).

Ως εκ τούτου, για τους νέους κεϋνσιανούς η ακούσια ανεργία αποτελεί μια πραγματικότητα της οποίας τα αίτια θα πρέπει να διερευνηθούν, προκειμένου να εφαρμοστούν οικονομικές πολιτικές για την καταπολέμησή της. Επίσης, «σε εμπειρικό επίπεδο, οι νέοι κεϋνσιανοί υποστήριζαν την εκτίμηση των υποδειγμάτων τους με τις κλασικές οικονομετρικές μεθόδους (συχνά από εξίσωση σε εξίσωση) και αμφισβητούσαν τη μέθοδο της προσομοίωσης [που χρησιμοποιούσε η προσέγγιση των πραγματικών επιχειρηματικών κύκλων]» (Duarte 2012, σελ. 202). Μ' άλλα λόγια,

στόχος τους ήταν η επαναφορά στη μακροοικονομική θεωρία των εννοιών της ανεργίας, της μη ουδετερότητας του χρήματος κατά τη βραχυχρόνια περίοδο, καθώς και της οικονομετρικής μεθόδου εκτίμησης των μακροοικονομικών υποδειγμάτων.

Παρ' όλα αυτά, οι νέοι κεϋνσιανοί προκειμένου να επιτύχουν την ευρύτερη αποδοχή των ιδεών τους από το σύνολο των οικονομολόγων και να προσδώσουν μεγαλύτερη εγκυρότητα στην ανάλυσή τους, υιοθέτησαν σε μεγάλο βαθμό πολλές από τις προσεγγίσεις στις οποίες μέχρι πρότινος αντιτάσσονταν. Συγκεκριμένα, προκειμένου να επαναφέρουν τα κεϋνσιανά οικονομικά στο προσκήνιο αποδέχθηκαν την αναγκαιότητα της μικροθεμελίωσης για να παρακάμψουν την κριτική του Lucas. Χαρακτηριστική επ' αυτού είναι και η αναφορά του Mankiw (1992, σελ. 559-560), σύμφωνα με τον οποίο: «η νέα κλασική πρόκληση είχε ικανοποιηθεί, καθώς τα κεϋνσιανά οικονομικά έχουν μετενσαρκωθεί σ' ένα σώμα με σταθερά μικροοικονομικά θεμέλια»¹⁵. Προκειμένου όμως να καταφέρουν να μικροθεμελιώσουν έπρεπε να υιοθετήσουν πέραν της υπόθεσης των ορθολογικών προσδοκιών, μοντέλα γενικής ισορροπίας στα οποία αντιπροσωπευτικοί δρώντες αριστοποιούν τη συμπεριφορά τους σε καθεστώς τέλειων αγορών (χωρίς τριβές και συναλλακτικά κόστη) και πλήρους πληροφόρησης. Μ' άλλα λόγια έπρεπε να ακολουθήσουν το σύγχρονο «RARE» δόγμα της μικροθεμελίωσης.

Σε γενικές γραμμές τόσο οι νέοι κεϋνσιανοί όσο και οι οικονομολόγοι της προσέγγισης των πραγματικών επιχειρηματικών κύκλων μοιράζονταν ένα κοινό μεθοδολογικό και θεωρητικό υπόβαθρο, καθώς μελετούσαν τα μακροοικονομικά φαινόμενα μέσω της μικροθεμελίωσης, με ό,τι άλλο συνεπάγεται η τελευταία. Τα παραπάνω κοινά στοιχεία, όπως η αναγκαιότητα μικροθεμελίωσης, η υπόθεση των ορθολογικών προσδοκιών, τα μοντέλα γενικής ισορροπίας, οι αντιπροσωπευτικοί δρώντες, οι τέλειες αγορές και η πλήρης πληροφόρηση, δημιούργησαν όλες εκείνες τις κατάλληλες συνθήκες για μια νέα συναίνεση στον κλάδο της Μακροοικονομικής.

2.5. Η νέα νεοκλασική σύνθεση

Κατά τη δεκαετία του 1970 και 1980, η μακροοικονομική έμοιαζε σαν ένα «πεδίο μάχης» με την έρευνα των μακροοικονομολόγων να κινείται προς διάφορες κατευθύνσεις, συχνά αγνοώντας η μια έρευνα την άλλη και τους αναλυτές να αναλώνονται σε δριμύτατες διαμάχες και αντιπαραθέσεις μεταξύ τους (Blanchard

2009, σελ. 210). Συγκεκριμένα, από την κατάρρευση της νεοκλασικής σύνθεσης και έπειτα, οι μονεταριστές, οι νέοι κλασικοί και οι οικονομολόγοι της προσέγγισης των πραγματικών επιχειρηματικών κύκλων (freshwater economics) ανταγωνίζονταν σε μεγάλο βαθμό σχετικά με καίρια ζητήματα μακροοικονομικής με τους νέους κεϋνσιανούς (saltwater economics). Παρόλα αυτά, οι μέχρι πρότινος αντικρουόμενες προσεγγίσεις των νέων κλασικών/ πραγματικών επιχειρηματικών κύκλων και των νέων κεϋνσιανών οδηγήθηκαν προς μια κοινή συναίνεση, με συνδυαστικό κρίκο τη μεθοδολογική αναγκαιότητα παροχής μικροθεμελιώσεων της Μακροοικονομικής.

Η νέα αυτή συναίνεση που άρχισε να εδραιώνεται στις αρχές του αιώνα έλαβε την ονομασία «νέα νεοκλασική σύνθεση» και θεωρείται σήμερα ότι έχει καταφέρει να δημιουργήσει μια ακόμη μεγαλύτερη συνένωση ιδεών σε σχέση με την παλιά νεοκλασική σύνθεση (De Vroey 2004, σελ. 75-76)¹⁶. Για τους υποστηρικτές της ορθόδοξης οικονομικής σκέψης, η νέα σύνθεση επέφερε μια ουσιαστική και προς το καλύτερο μεταβολή στον κλάδο της Μακροοικονομικής, καθώς ο τελευταίος «βασίζεται πλέον στα γερά θεμέλια των αρχών της οικονομικής θεωρίας» (Chari και Kehoe 2006, σελ. 3). Για τους ίδιους, το κυριότερο πλεονέκτημα που προσέφερε η νέα συναίνεση «ήταν το γεφύρωμα του μεθοδολογικού χάσματος μεταξύ της Μικροοικονομικής και της Μακροοικονομικής με τη χρησιμοποίηση των εργαλείων της θεωρίας της γενικής ισορροπίας προκειμένου να μοντελοποιηθούν οι κεϋνσιανές ιδέες» (Woodford 1999, σελ. 29).

Κάτι τέτοιο κατέστη δυνατό μέσα από τη χρήση των δυναμικά στοχαστικών υποδειγμάτων γενικής ισορροπίας (Dynamic Stochastic General Equilibrium -DSGE models). Τα συγκεκριμένα υποδείγματα καταφέρνουν μέσα από τα δεδομένα που περιλαμβάνουν να προσδίδουν μια δυναμική υπόσταση στην οικονομία, μελετώντας τον τρόπο με τον οποίο εξελίσσεται διαχρονικά η τελευταία, σε αντίθεση με τα στατικά υποδείγματα της νεοκλασικής σύνθεσης. Επίσης, είναι στοχαστικά για το λόγο ότι λαμβάνουν υπόψιν τους το γεγονός ότι η οικονομία επηρεάζεται από τυχαία σοκ, όπως μια τεχνολογική μεταβολή ή διάφορες μεταβολές στην οικονομική πολιτική.

Η νέα νεοκλασική σύνθεση μέσω των DSGE υποδειγμάτων κατάφερε να εδραιώσει στη σκέψη των αναλυτών της Μακροοικονομικής την αναγκαιότητα παροχής ενός συγκεκριμένου τύπου μικροθεμελίωσης, αυτού με αντιπροσωπευτικούς δρώντες με ορθολογικές προσδοκίες (RARE Microfoundations). Πλέον, «ερωτήματα που αφορούν τη μη ουδετερότητα του χρήματος κατά τη

μακροχρόνια περίοδο, τον κατάλληλο τύπο μικροθεμελίωσης, μοντέλα ατελούς εκκαθάρισης των αγορών, τους περιορισμούς της χρησιμοποίησης της υπόθεσης του αντιπροσωπευτικού δρώντος και διάφορα άλλα ζητήματα μεθοδολογίας βρίσκονται εκτός του πεδίου μελέτης των νέων μακροοικονομολόγων» (Duarte 2012, σελ. 214). Σύμφωνα με τον Blanchard (1997, σελ. 290), το εύρος των προσεγγίσεων της νέας νεοκλασικής σύνθεσης μπορεί να περιγραφεί ως ένα τρίγωνο. Στο επάνω μέρος του τριγώνου βρίσκεται το μοντέλο των Ramsey-Prescott, το οποίο δίνει έμφαση στη διαχρονική επιλογή των ατόμων. Κάτω και αριστερά βρίσκεται το μοντέλο του Taylor, το οποίο δίνει έμφαση στις ονομαστικές ακαμψίες, ενώ κάτω και δεξιά βρίσκεται το μοντέλο των Akerlof-Yellen που επικεντρώνεται στις ατέλειες των αγορών προϊόντος και εργασίας.

3. Σύγκριση της μικροθεμελίωσης της νεοκλασικής σύνθεσης με τη νέα νεοκλασική σύνθεση

Η νέα νεοκλασική σύνθεση σε σχέση με την παλιά, που κυριάρχησε στις δεκαετίες του 1950 και 1960, κατάφερε να πετύχει μεγαλύτερη «εκεχειρία» μεταξύ των κεϋνσιανών και των νεοκλασικών ιδεών¹⁷. Αξίζει να τονιστεί όμως ότι είναι και αρκετά διαφοροποιημένη από την προκάτοχό της. Ενώ ξεκάθαρος στόχος της νέας συναίνεσης είναι η μικροθεμελίωση τύπου «RARE», για την παλιά σύνθεση η μικροθεμελίωση δε γίνονταν κατά συγκεκριμένο τρόπο, ούτε αποτελούσε μοναδικό στόχο των υποδειγμάτων. Προσπάθεια της παλιάς νεοκλασικής σύνθεσης μέσω της δικής της μικροθεμελίωσης ήταν η ενσωμάτωση των κεϋνσιανών ιδεών στο βαλσαριανό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας, διατηρώντας όσο το δυνατόν περισσότερο αυτούσιες τις κεϋνσιανές ιδέες, όπως την ύπαρξη ακούσιας ανεργίας, τις ανισορροπίες στις αγορές, την αναγκαιότητα αύξησης της ενεργούς ζήτησης σε περιόδους υφέσεων μέσω άσκησης οικονομικής πολιτικής, είτε δημοσιονομικής, είτε νομισματικής.

Από την άλλη μεριά, στόχος της μικροθεμελίωσης της νέας νεοκλασικής σύνθεσης είναι η ύπαρξη μίας και μόνο οικονομικής θεωρίας, η οποία θα βασίζεται στις αποδεκτές κατά τους ίδιους αρχές της Μικροοικονομικής, με τη Μακροοικονομική τελικά να κατέχει δευτερεύοντα ρόλο. Επίσης, για την τελευταία δεν υπάρχει χώρος για ανισορροπία στις αγορές, παρά μόνο για ορισμένες ονομαστικές ακαμψίες, οι

οποίες τελικά καταφέρνουν να προκαλούν αμελητέες σχεδόν επιδράσεις στο συνολικό προϊόν. Ως εκ τούτου, οι οικονομικές πολιτικές από την πλευρά της ζήτησης κρίνονται ως αναποτελεσματικές, καθότι μόνο μη προβλέψιμες «εκπλήξεις» μπορούν να έχουν επίδραση στο συνολικό προϊόν. Το γεγονός αυτό καθιστά την πλευρά της προσφοράς στην άσκηση οικονομικής πολιτικής σημαντικότερη σε σχέση με την πλευρά της ζήτησης, κάτι το οποίο φαίνεται από την εμμονή των DSGE υποδειγμάτων να εξηγήσουν τη διαχρονική εξέλιξη του προϊόντος από την πλευρά της προσφοράς. Κατά αυτόν τον τρόπο, το βάρος της άσκησης οικονομικής πολιτικής έχει μετατοπιστεί από την πλευρά της ζήτησης στην πλευρά της προσφοράς.

Οι διαφορές αλλά και οι ομοιότητες μεταξύ της μικροθεμελίωσης των δύο αυτών συνθέσεων παρουσιάζονται συνοπτικά στο Γράφημα 1. Συγκεκριμένα, και οι δύο ξεκινούν την ανάλυσή τους από την ορθολογική επιλογή των οικονομικών δρώντων (άτομο, επιχείρηση), όπου το μεν άτομο έχει ως αντικειμενικό στόχο τη μεγιστοποίηση της χρησιμότητάς του και η δε επιχείρηση τη μεγιστοποίηση των κερδών της. Η διαφορά ανάμεσα στις δύο προκύπτει από το γεγονός ότι στη μικροθεμελίωση της νέας νεοκλασικής σύνθεσης η ορθολογική επιλογή είναι επαυξημένη με ορθολογικές προσδοκίες, που σημαίνει ότι οι δρώντες είναι σε θέση να προβλέψουν οποιαδήποτε οικονομική πολιτική, εξουδετερώνοντας κατά αυτόν τον τρόπο την ισχύ της τελευταίας.

Στην παλιά νεοκλασική σύνθεση μπορούμε μέσα από τις ατομικές καταναλωτικές επιλογές να κατασκευάσουμε την ατομική καμπύλη ζήτησης και εν συνεχεία να αθροίσουμε όλες τις ατομικές καμπύλες ζήτησης προκειμένου να εξάγουμε την αγοραία καμπύλη ζήτησης. Η παραπάνω πορεία είναι χαρακτηριστική της βαλρασιανής μικροοικονομικής θεωρίας των τριών μεταπολεμικών δεκαετιών, της οποίας βασική ιδέα είναι ότι οι συναρτήσεις ζήτησης είναι το αποτέλεσμα της επίλυσης του αριστοποιητικού προβλήματος των καταναλωτών. Μ' άλλα λόγια, οι καταναλωτές επιλέγουν μέσα από ένα σύνολο διαθέσιμων καλαθιών, εκείνο το καλάθι των αγαθών που μεγιστοποιεί τη χρησιμότητά τους.

Αντίθετα, στη νέα νεοκλασική σύνθεση προκειμένου να αποφευχθεί το χάσμα ανάμεσα στην ατομική καμπύλη ζήτησης και στην αγοραία καμπύλη ζήτησης, υποθέτουμε έναν αντιπροσωπευτικό δρώντα (άτομο, επιχείρηση), ο οποίος βελτιστοποιεί τη διαχρονική συνάρτηση χρησιμότητάς του υπό τον περιορισμό του εισοδήματός του (στην περίπτωση της επιχείρησης, των διαθέσιμων πόρων της).

Κατά αυτόν τον τρόπο, η νέα σύνθεση χρησιμοποιώντας την υπόθεση του αντιπροσωπευτικού δρώντος εστιάζει περισσότερο προς το άτομο (choice-centered) και μικροθεμελιώνει με βάση αυτό, εν αντιθέσει με την παλιά σύνθεση που εστιάζει περισσότερο προς την αγορά (market-centered), μικροθεμελιώνοντας με βάση την αγοραία ζήτηση. Επίσης, με τον αντιπροσωπευτικό δρώντα δύναται να επιτευχθεί το πέρασμα από τη Μικροοικονομική στη Μακροοικονομική, καθώς οι πράξεις του συμπίπτουν με τις μεταβολές στις αγορές, εν αντιθέσει με τα παλαιότερα μοντέλα IS-LM της νεοκλασικής σύνθεσης που «αναπαριστούν μια (μέση) ομαδική συμπεριφορά, παρουσιάζοντας πολύ συνοπτικά και με ασάφεια τα θεμέλια των μικροοικονομικών αποφάσεων» (Sprahn 2009, σελ. 9).

Σύμφωνα με τον Hands:

«[...] η εκδοχή της βαλρασιανής θεωρίας γενικής ισορροπίας πάνω στην οποία βασίστηκε η νεοκλασική σύνθεση και η οποία κυριάρχησε κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1950 και 1960, ήταν περισσότερο μια θεωρία εστιασμένη στην αγορά παρά μια θεωρία εστιασμένη στην ατομική συμπεριφορά». Βέβαια, τα μοντέλα εκείνης της περιόδου υπέθεταν κατά τη συνήθη πρακτική ορθολογικούς οικονομικούς δρώντες με σταθερές υπό περιορισμούς προτιμήσεις, αλλά η επεξήγηση της ατομικής συμπεριφοράς δεν υπήρξε ποτέ κύριος στόχος τους. Η θεωρία της γενικής ισορροπίας της νεοκλασικής σύνθεσης υπήρξε πρωταρχικά μια προσέγγιση εστιασμένη στην αγορά, όπου όλο το θεωρητικό βάρος δίνονταν στους περιορισμούς που έθεταν οι υπερβάλλουσες συναρτήσεις αγοραίας ζήτησης και ως εκ τούτου οι μελέτες περί σταθερότητας, μοναδικότητας και συγκριτικής στατικής ανάλυσης διεξάγονταν ολοκληρωτικά σε όρους υπερβαλλουσών συναρτήσεων αγοραίας ζήτησης» (Hands 2012, σελ. 101)

Οι δύο υποθέσεις σχετικά με τις υπερβάλλουσες συναρτήσεις αγοραίας ζήτησης, οι οποίες απαιτούνταν προκειμένου να μεταβεί από τις αγοραίες καμπύλες ζήτησης στη συναθροιστική καμπύλη ζήτησης της οικονομίας ήταν αυτές του μηδενικού βαθμού ομογένειας των συγκεκριμένων συνεχών συναρτήσεων και του νόμου του Walras (ibid, σελ. 101). Έτσι λοιπόν, η παλιά νεοκλασική σύνθεση βασιζόμενη στη ζήτηση της κάθε αγοράς ξεχωριστά και χρησιμοποιώντας την ανάλυση της γενικής ισορροπίας κατάφερε να εξάγει τη συναθροιστική καμπύλη ζήτησης ολόκληρης της οικονομίας. Παρ' όλα αυτά, το πρόβλημα της συνάθροισης που ανέδειξε το θεώρημα των Sonnenschein-Mantel-Debreu (SMD) αμφισβητούσε τον τρόπο με το οποίο

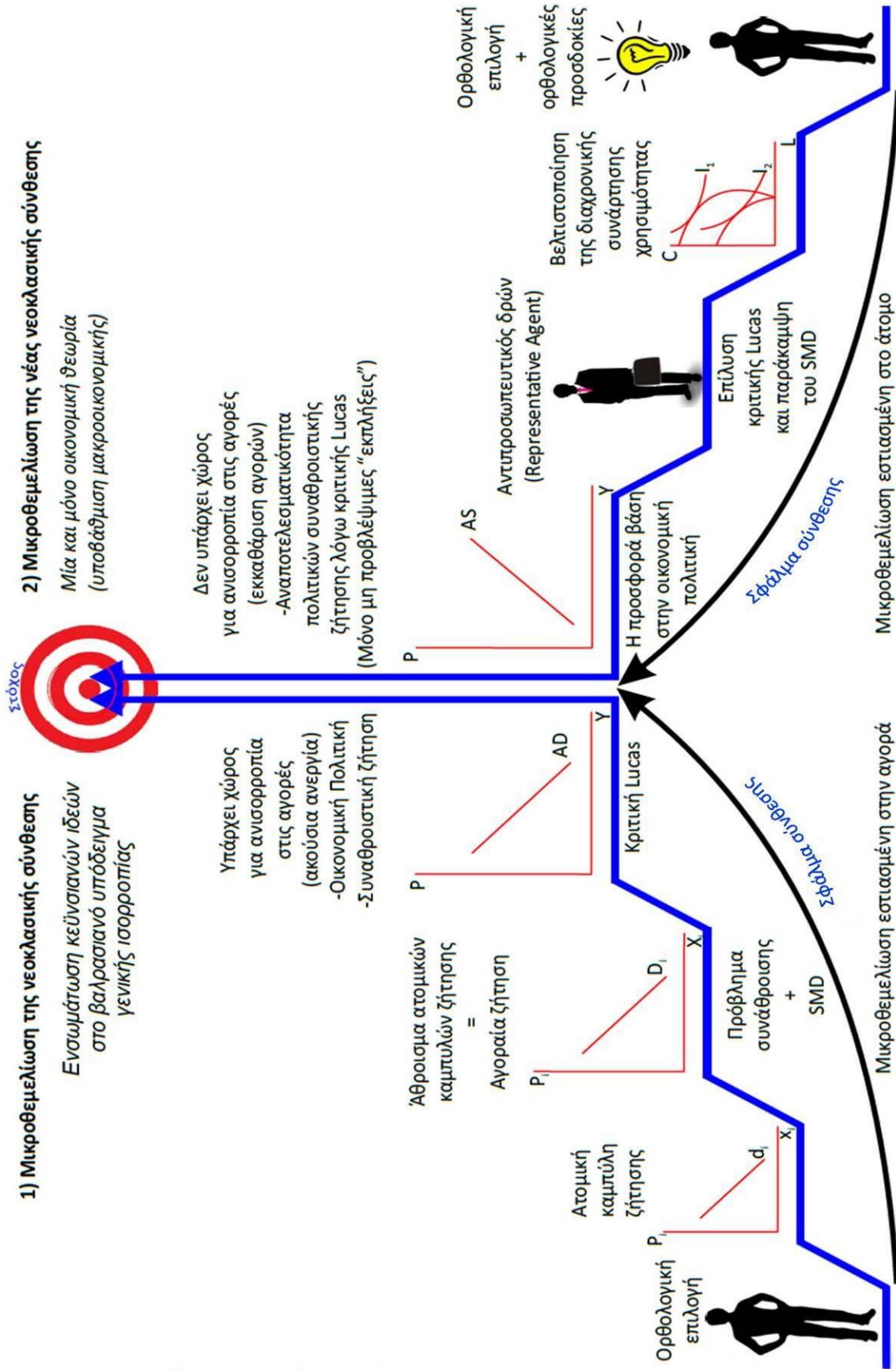
μπορούσαν να εξαχθούν από το επίπεδο της Μικροοικονομικής συμπεράσματα σχετικά με μακροοικονομικά φαινόμενα.

Από την άλλη μεριά, η νέα νεοκλασική σύνθεση με τη χρήση της υπόθεσης του αντιπροσωπευτικού δρώντος παρακάμπτει το πρόβλημα της συνάθροισης του SMD και καταφέρνει να μικροθεμελιώσει με βάση την ατομική συμπεριφορά. Ο συνδυασμός της υπόθεσης του αντιπροσωπευτικού δρώντος με την υπόθεση των ορθολογικών προσδοκιών καταφέρνει επίσης να επιλύσει και την κριτική του Lucas και να εξάγει συμπεράσματα σχετικά την αναποτελεσματικότητα των οικονομικών πολιτικών και μάλιστα αυτών από την πλευρά της ζήτησης (βλέπε Γράφημα 1). Κατ' αυτόν τον τρόπο, στρέφεται προς την πλευρά της προσφοράς, σε αντίθεση με την παλιά νεοκλασική σύνθεση που μελετούσε τη ζήτηση, υποστηρίζοντας πολιτικές τόνωσής της. Επίσης, στη νέα νεοκλασική σύνθεση δεν υπάρχει χώρος για ανισορροπία στις αγορές και ως εκ τούτου η ανεργία είναι ηθελημένη και αποτελεί προϊόν μη ορθολογικής συμπεριφοράς και όχι ακούσια όπως προέβλεπε η παλιά νεοκλασική σύνθεση.

Όλα τα παραπάνω συνηγορούν στο γεγονός ότι η νέα νεοκλασική σύνθεση έχει υποβαθμίσει σε μεγάλο βαθμό τη Μακροοικονομική. Αυτός άλλωστε ήταν και ο στόχος των νέων κλασικών μακροοικονομολόγων (με τη μικροθεμελίωση της Μακροοικονομικής), όπως οι Robert Lucas και Thomas Sargent. Όπως υποστηρίζει ο Duarte (2012, σελ. 196): «Πρόθεσή τους ήταν η ευθανασία της κεϋνσιανής θεώρησης και η υπεράσπιση της υπόθεσης της εκκαθάρισης των αγορών στη θεωρία των οικονομικών διακυμάνσεων»¹⁸. Συγκεκριμένα, «για τον Lucas η κεϋνσιανή θεωρία λόγω της υπόθεσης της ύπαρξης ακούσιας ανεργίας δε συνάδει με την αρχή της ισορροπίας» (De Vroey 2012, σελ. 171).

Γράφημα 1

Σύγκριση της μικρομεμείωσης της νεοκλασικής σύνθεσης με τη νέα νεοκλασική σύνθεση

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Επίσης, για τον ίδιο η θεωρία του Keynes, αλλά και των κεϋνσιανών οικονομικών αποτελούν παράδειγμα «κακίστης κοινωνικής επιστήμης: μια προσπάθεια επεξήγησης της ανθρώπινης συμπεριφοράς δίχως αναφορά τόσο στις επιθυμίες των ανθρώπων όσο και στις ικανότητες αυτών» (Lucas 1981, σελ. 4). Επιπρόσθετα, προς την κατεύθυνση της άσκησης κριτικής στην κεϋνσιανή θεωρία βρίσκεται και η κριτική του Lucas, στόχος της οποίας ήταν τα μακροοικονομικά μοντέλα της εποχής, τα οποία ήταν κεϋνσιανής έμπνευσης. Ως εκ τούτου, ο ευρύτερος στόχος του δόγματος της μικροθεμελίωσης, έτσι όπως διατυπώθηκε από τους νέους κλασικούς μακροοικονομολόγους κατά τη δεκαετία του 1970 «είναι η επιστροφή σε μια περισσότερο συνεκτική, προ-κεϋνσιανή αντίληψη περί της οικονομικής επιστήμης» (Hoover 2012, σελ. 52).

Όπως και να έχει, η σύγχρονη μικροθεμελίωση με την προσκόλλησή της στον ορισμό της Οικονομικής από τον Robbins και με την ευρεία χρήση των αρχών του μεθοδολογικού ατομικισμού, συνηγορεί στον αποκλεισμό όποιων μακρο-προτάσεων δεν συνάδουν και δεν μπορούν να απλοποιηθούν σε μικρο-προτάσεις. Επ' αυτού, αρκετοί οικονομολόγοι, όπως ο Blaug (1980, σελ. 51) υποστηρίζουν ότι: «ως αποτέλεσμα του μεθοδολογικού ατομικισμού όσες μακροοικονομικές προτάσεις δε δύναται να αναχθούν σε μικροοικονομικές αποκλείονται, και από τη στιγμή που ελάχιστες μόνο το έχουν καταφέρει, η όλη επιστήμη της μακροοικονομικής αρχίζει να εγκαταλείπεται». Επίσης, για την Deborah Redman, «η αυστηρή εφαρμογή του ποπεριανού μεθοδολογικού ατομικισμού θα οδηγήσει στην εξάλειψη της μακροοικονομικής θεωρίας» (King 2012, σελ. 53). Κατ' αυτόν τον τρόπο, η πρόθεση της RARE μικροθεμελίωσης να επεξηγήσει όλες τις μακροοικονομικές μεταβλητές ως επιφαινόμενα της Μικροοικονομικής, οδηγεί τον κλάδο της Μακροοικονομικής στην αφάνεια και επιπλέον θέτει ερώτημα ως προς την ύπαρξη της Μακροοικονομικής ως αυτόνομου κλάδου της Οικονομικής Επιστήμης.

Οι υποθέσεις του σύγχρονου δόγματος της μικροθεμελίωσης, όπως η εκκαθάριση των αγορών, η υπόθεση των ορθολογικών προσδοκιών, η υπόθεση του αντιπροσωπευτικού δρώντος και η αριστοποίηση της διαχρονικής συνάρτησης χρησιμότητας «έχουν ως αποτέλεσμα την εξάλειψη των ίδιων των φαινομένων που στοχεύουμε να αναλύσουμε μέσα από τον αυτόνομο κλάδο της μακροοικονομικής, όπως η αβεβαιότητα, η ανισορροπία, η οικονομική αστάθεια, τα προβλήματα συνάθροισης και ο συντονισμός μεταξύ ατόμων και ομάδων» (Syll 2014, σελ. 27).

Επιπλέον, η χρησιμοποίηση της υπόθεσης του αντιπροσωπευτικού δρώντος αδυνατεί να συμπεριλάβει τις εξελίξεις που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία πενήντα χρόνια στη μικροοικονομική θεωρία. Συγκεκριμένα οι κλάδοι των Οικονομικών της Συμπεριφοράς (Behavioural Economics) και της Θεωρίας Παιγνίων (Game Theory) αμφισβητούν σε σημαντικό βαθμό την υπόθεση της πλήρους ορθολογικότητας, χρησιμοποιώντας πλέον όλο και λιγότερο τη νεοκλασική θεωρία αποφάσεων, πάνω στην οποία βασίζεται η συμπεριφορά του αντιπροσωπευτικού δρώντος¹⁹. Επίσης, η χρησιμοποίηση της υπόθεσης του αντιπροσωπευτικού δρώντος, της οποίας στόχος αποτελεί η παράκαμψη του προβλήματος της συνάθροισης, οδηγεί την οικονομική επιστήμη στην εγκατάλειψη της Μακροοικονομικής (Grabner 2002, σελ. 15), όπου στόχος της τελευταίας αποτελεί η μελέτη του συντονισμού των ατόμων, η οποία αποτελεί ένα είδος προβλήματος συνάθροισης.

Άποψή μας αποτελεί το γεγονός ότι η μεθοδολογική αναγκαιότητα της μικροθεμελίωσης, προκειμένου να επιτευχθεί η συναίνεση της νέας νεοκλασικής σύνθεσης οδηγεί ηθελημένα ή όχι στην υποβάθμιση της Μακροοικονομικής ως αυτόνομου κλάδου της Οικονομικής Επιστήμης. Έτσι λοιπόν, ενώ για τους μεν νέους κλασικούς απώτερος στόχος της μικροθεμελίωσης αποτελεί η εσκεμμένη εξάλειψη των κεϋνσιανών θεωρήσεων που προκαλούν ασυμβατότητες ανάμεσα στην Οικονομική θεωρία (Μικροοικονομική) και στη Μακροοικονομική, για τους δε νέους κεϋνσιανούς η μεθοδολογία της μικροθεμελίωσης θεωρείται επιβεβλημένη, προκειμένου να προωθήσουν τις κεϋνσιανές ιδέες, γεγονός όμως που έχει ως αποτέλεσμα το ακριβώς αντίθετο από αυτό που τελικά επιθυμούν να πετύχουν.

Η μεθοδολογική κατεύθυνση που έχει λάβει η νέα συναίνεση, σε καμία περίπτωση δεν οδεύει προς την ενοποίηση των δύο κλάδων, αλλά οδηγεί προς την απορρόφηση της Μακροοικονομικής από τη Μικροοικονομική. Το γεγονός αυτό θέτει υπό ευρεία αμφισβήτηση το όλο δόγμα της σύγχρονης μικροθεμελίωσης και γεννά ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσο ικανή είναι η RARE μικροθεμελίωση στο να επεξηγήσει, αλλά και να προβλέψει την πορεία των μακροοικονομικών μεταβλητών, όταν η τελευταία εσκεμμένως αγνοεί την ύπαρξη αυτών, προκειμένου να επιτευχθεί η εσωτερική συνοχή των υποδειγμάτων. Τελικά, το κρίσιμο ερώτημα το οποίο θα πρέπει να τεθεί είναι το κατά πόσο η σύγχρονη Μακροοικονομική είναι αναγκαίο να παραμείνει προσκολλημένη στο RARE πρόγραμμα μικροθεμελίωσης, όταν αυτό

αποκλείει περιπτώσεις αποτυχιών της αγοράς, οι οποίες κατά τη δεκαετία του 1930 ήταν αυτές που έδωσαν το έναυσμα για τη δημιουργία του κλάδου της Μακροοικονομικής Επιστήμης²⁰.

4. Σύνοψη και συμπεράσματα

Η αποτυχία πρόβλεψης και ανάλυσης της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008, της πρόσφατης κρίσης χρέους των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και της συνεχώς αυξανόμενης ανεργίας σε παγκόσμιο επίπεδο, έχουν οδηγήσει πλέον το δόγμα της μικροθεμελίωσης σε αδιέξοδο. Τα σύγχρονα μακροοικονομικά υποδείγματα αδυνατούν να περιγράψουν ποικίλες όψεις της υφιστάμενης μακροοικονομικής πραγματικότητας και να παράσχουν εμπειρικές λύσεις οικονομικής πολιτικής, προκειμένου οι οικονομίες των χωρών που πλήττονται να ξεφύγουν από το τέλμα στο οποίο έχουν περιέλθει. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα την έντονη αμφισβήτηση της επικρατούσας μακροοικονομικής προσέγγισης και την ανάδυση συζητήσεων σχετικά με τα μεθοδολογικά εργαλεία της μικροθεμελίωσης, τις υποθέσεις που χρησιμοποιεί, την προσκόλληση της στη θεωρητική συνοχή των υποδειγμάτων της έναντι της εμπειρικής συνοχής, καθώς και σχετικά με τα συμπεράσματα οικονομικής πολιτικής που προκύπτουν από αυτή.

Στόχος της Οικονομικής Επιστήμης, από την πρώτη κιόλας στιγμή της δημιουργίας της Μακροοικονομικής ως αυτόνομου κλάδου μέχρι και σήμερα, αποτελεί η θεωρητικοποίηση των εμπειρικών μακρο-φαινομένων και η ένταξή τους εντός ενός επιστημονικού πλαισίου ανάλυσης, που θα βασίζεται στα μεθοδολογικά εργαλεία της οικονομικής θεωρίας (Μικροοικονομική). Αμέσως μετά τη δημοσίευση της «Γενικής Θεωρίας» από τον Keynes υπήρξε μια συστηματική προσπάθεια επεξήγησης των συναθροιστικών φαινομένων, όπως οι οικονομικοί κύκλοι, η ανεργία, ο πληθωρισμός, κ.ά., με βάση την τότε διαθέσιμη οικονομική θεωρία. Χαρακτηριστικά επ' αυτού είναι τα έργα των οικονομολόγων της νεοκλασικής σύνθεσης, οι οποίοι, όπως αναφέραμε παραπάνω, επιδίωκαν την ενσωμάτωση των κενύσιανών ιδεών στο υπόδειγμα γενικής ισορροπίας.

Η προσπάθεια αυτή συνεχίστηκε με τους νέους κλασικούς οικονομολόγους, οι οποίοι επιθυμούσαν την περαιτέρω «επιστημονικοποίηση» της Μακροοικονομικής, ούτως ώστε να παρουσιάζει και αυτή τα χαρακτηριστικά της γενίκευσης και της

μαθηματικής ακρίβειας της οικονομικής θεωρίας. Ωστόσο, οι νέοι κλασικοί οικονομολόγοι με την προτεραιότητα που έδειχναν στην εσωτερική συνοχή των υποδειγμάτων έναντι της εμπειρικής συνοχής έθεσαν τα θεμέλια της υποβάθμισης της Μακροοικονομικής, η οποία συνεχίζει να λαμβάνει χώρα ακόμη και σήμερα μέσα από το έργο της νέας νεοκλασικής σύνθεσης.

Η νέα νεοκλασική σύνθεση με την προσκόλληση που επιδεικνύει στην πεπποίθηση ότι μπορεί να εξάγει κατά αυστηρά επιστημονικό τρόπο τα συναθροιστικά αποτελέσματα των αποφάσεων των καταναλωτών και των επιχειρήσεων με την απλουστευτική (reductionist) μεθοδολογία της μικροθεμελίωσης, αγνοεί τις αναδυόμενες ιδιότητες (emergent properties), που χαρακτηρίζουν όλα τα κοινωνικά και οικονομικά συστήματα. Η αιτιότητα δε λειτουργεί μόνο προς τα πάνω (upward causation), από το άτομο στο σύνολο, αλλά και προς τα κάτω (downward causation), από το σύνολο στο άτομο, καθώς υφίστανται αναδυόμενες ιδιότητες, οι οποίες δεν μπορούν να εξηγηθούν από την ατομική συμπεριφορά.

Σύμφωνα με τον King (2012, σελ. 76): «Η ύπαρξη αναδυόμενων ιδιοτήτων στην Οικονομική, στην Κοινωνιολογία, στις Ανθρωπιστικές, αλλά και στις Φυσικές επιστήμες γενικότερα οδηγεί τις προτάσεις της μικρο-αναγωγής (micro-reduction) στην αποτυχία». Μ' άλλα λόγια, «οι αναδυόμενες ιδιότητες είναι δύσκολο να συμφιλιωθούν με οποιαδήποτε πειστική εκδοχή της μικρο-αναγωγής» (ibid, σελ. 182). Αναλογίες ανάμεσα σε μικροοικονομικά και σε μακροοικονομικά φαινόμενα σε πολλές περιπτώσεις δε γίνεται να υπάρξουν. Χαρακτηριστική επ' αυτού είναι η περίπτωση του χρήματος. Το πρόβλημα με την έννοια του χρήματος είναι ότι δε διαθέτει μια αντίστοιχη μικρο-έννοια. Για παράδειγμα, για τη μικροθεμελίωση της νεοκλασικής σχολής, η αντίστοιχη μικρο-έννοια για τη συναθροιστική κατανάλωση είναι σε ατομικό επίπεδο οι προτιμήσεις, ενώ η αντίστοιχη μικρο-έννοια για τη συναθροιστική παραγωγή είναι σε επίπεδο επιχείρησης η τεχνολογία. Ωστόσο, το χρήμα αποτελεί μια καθαρά συναθροιστική μεταβλητή, που έχει νόημα μόνο σε σχέση με την οικονομία ως σύνολο και ως εκ τούτου δε διαθέτει μια αντίστοιχη μικρο-έννοια, γεγονός που καθιστά τη μικροθεμελίωσή του αδύνατη.

Εν κατακλείδι, όσο μεθοδολογικά ορθή είναι η μεθοδολογία της μικροθεμελίωσης, άλλο τόσο ορθή είναι και η ακριβώς αντίστροφη μεθοδολογία, δηλαδή η μακροθεμελίωση. Όπως υποστηρίζουν οι Colander and Rothschild (2009), σε πολύπλοκα συστήματα όπως η μακρο-οικονομία, δεν υπάρχει καμία αρχή που να

καθιστά τα υποδείγματα μικροθεμελίωσης περισσότερο ικανοποιητικά από τα αντίστοιχα υποδείγματα μακροθεμελίωσης. Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις στις οποίες η μακροοικονομική θεώρηση είναι αυτή που θέτει ζητήματα στη μικροοικονομική και όχι το αντίστροφο²¹. Ως εκ τούτου, η Οικονομική Επιστήμη μέσα από τη νέα νεοκλασική σύνθεση είναι αναγκαίο να πάψει να αναζητά μια αντίστοιχη «θεωρία των χορδών», που ενοποιεί τη Νευτώνεια μηχανική (Μακροοικονομική) με τη κβαντική μηχανική (Μικροοικονομική), έχοντας ως βάση τη μεθοδολογία της δεύτερης. Το ιδανικότερο θα ήταν ανάλογα με το αντικείμενο που εξετάζει να χρησιμοποιεί είτε τη μια μεθοδολογία είτε την άλλη ή κάποιο συνδυασμό και των δύο.

Σημειώσεις

---

¹ Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλέπε και Backhouse (1995, σελ. 117-134).

² Η επινόηση του όρου «μεθοδολογικός ατομικισμός» έγινε από τον αυστριακής καταγωγής οικονομολόγο Joseph Schumpeter (1908[1980]). Για μια λεπτομερή παρουσίαση της έννοιας του μεθοδολογικού ατομικισμού, βλέπε και Lukes (1968), Elster (1985), Arrow (1994), Hodgson (2007) και King (2012, σελ. 52-62).

³ Σχετικά με το ότι η Μικροοικονομική θεωρείται ως η αυτό καθ' αυτό οικονομική θεωρία, βλέπε και Hoover (2012, σελ. 22-23).

⁴ Σχετικά με τη συσχέτιση της εδραίωσης στην οικονομική θεωρία του ορισμού του Robbins με την κυριαρχία της θεωρίας της αριστοποιητικής συμπεριφοράς, βλέπε και Backhouse and Medema (2009).

⁵ Σχετικά με το ότι η κυρίαρχη οικονομική θεωρία θεωρεί τις μεθοδολογικές συζητήσεις μάλλον άχρηστες, βλέπε και Drakopoulos. (2016).

⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι η πρώτη αναφορά ανάμεσα σε μικρόκοσμο και μακρόκοσμο έγινε από τον Böhm-Bawerk το 1891. Βλέπε και King (2012, σελ. 80).

⁷ Αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχει μεγάλη διαφωνία σχετικά με το κατά πόσο η νεοκλασική σύνθεση παραποίησε ή όχι το περιεχόμενο της θεωρίας του Keynes. Βλέπε σχετικά και Leijonhufvud (1998) και Davidson (1992).

⁸ Σύμφωνα με τη θεωρία των ορθολογικών προσδοκιών, οι προσδοκίες των οικονομικών φορέων (ατόμων και επιχειρήσεων) είναι ίδιες μ' αυτές που προβλέπει η σχετική οικονομική θεωρία (Muth 1961, σελ. 315).

⁹ Η έννοια του αντιπροσωπευτικού δρώντος σύμφωνα με τον Hartley (1997) ανιχνεύεται πολύ νωρίτερα, στο έργο «Αρχές Οικονομικής (Principles of Economics)» του Alfred Marshall

το 1890, ο οποίος χρησιμοποιεί μόνο τον όρο «αντιπροσωπευτική επιχείρηση» για να προσδιορίσει την επιχείρηση εκείνη που διαθέτει το μέσο μέγεθος και τη μέση κερδοφορία.

¹⁰ Στη διεθνή βιβλιογραφία αναφέρεται ως Representative Agent Rational Expectations (RARE) microfoundations.

¹¹ Ο χαρακτηρισμός «προσέγγιση των πραγματικών επιχειρηματικών κύκλων» οφείλεται σε άρθρο των Long και Plosser (1983).

¹² Αξιοσημείωτες στην προσέγγιση των πραγματικών επιχειρηματικών κύκλων είναι και οι συνεισφορές των John Long, Robert King, Alan Stockman, Sergio Rebelo και Robert Barro.

¹³ Σχετικά με τις διαφορές των δύο αυτών προσεγγίσεων βλέπε και Duarte (2012, σελ. 198-202).

¹⁴ Για τους νέους κεϋνσιανούς τα πραγματικά αποτελέσματα της νομισματικής πολιτικής δεν προέρχονται μόνο από τα μη αναμενόμενα νομισματικά «σοκ», όπως υποστήριζαν οι νέοι κλασικοί, αλλά και από τα αναμενόμενα.

¹⁵ Κατά το πρωτότυπο η πρόταση έχει ως εξής: *Keynesian economics has been reincarnated into a body with firm microeconomic muscle.*

¹⁶ Ο όρος «νέα νεοκλασική σύνθεση» αποδίδεται στους Goodfriend and King (1997, σελ. 232).

¹⁷ Η λέξη «εκεχειρία» είναι δανεισμένη από τον Mankiw (2006:39), ο οποίος βλέπει τη νέα σύνθεση ως το αποτέλεσμα της εκχειρίας των μέχρι πρότινος αντιμαχόμενων νέων κλασικών και νέων κεϋνσιανών στρατοπέδων.

¹⁸ Κατά το πρωτότυπο: *New classical macroeconomists like Robert Lucas and Thomas Sargent wanted to bury Keynesian theorizing.*

¹⁹ Χαρακτηριστικές έρευνες που αμφισβητούν την έννοια της πλήρους ορθολογικότητας και οι οποίες αποτέλεσαν ορόσημο της σύγχρονης Μικροοικονομικής Επιστήμης είναι αυτές των Alchian (1950), Simon (1957) και Kahneman and Tversky (1974).

²⁰ Πάνω σ' αυτό το συγκεκριμένο ερώτημα: "Πρέπει να περιοριστούμε στη μικροθεμελίωση που αποκλείει τις κολοσσιαίες αποτυχίες της αγοράς, οι οποίες δημιούργησαν τη μακροοικονομική ως επιστημονικό κλάδο;" ο Blinder (1987) ασκεί κριτική στον Lucas σχετικά με την κατεύθυνση που έχει λάβει η ανάλυση των μακροοικονομικών φαινομένων. Σύμφωνα με τον Blinder, μια ορθή επιστήμη δε χρειάζεται να δομείται πάντα με βάση σταθερές μικροθεμελιακές αρχές. Ως παράδειγμα αναφέρει τις Επιστήμες της θερμοδυναμικής και της χημείας, οι οποίες έχουν εξελιχθεί χωρίς να δίνουν βάση στη μικροθεωρία.

²¹ Η συγκεκριμένη πρόταση προέρχεται από έναν ανώνυμο αξιολογητή (referee) του παρόντος άρθρου.

Βιβλιογραφία

- Ζουμπουλάκης, Μ. (2007), *Προβλήματα μεθόδου στην Οικονομική Επιστήμη*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Τσουλιφίδης, Λ. (2011), *Ιστορία της Οικονομικής Θεωρίας και Πολιτικής*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Alchian, A. A. (1950), "Uncertainty, Evolution, and Economic Theory", *Journal of Political Economy*, 58(3), pp. 211-221.
- Arrow, K. J. (1994), "Methodological Individualism and Social Knowledge", *American Economic Review*, 84(2), pp. 1-9.
- Backhouse, R. E. (1995), *Interpreting Macroeconomics: explorations in the history of macroeconomic thought*, London: Routledge.
- Backhouse, R.E. and S.G. Madema (2009), "Defining Economics: The Long Road to Acceptance of the Robbins Definition", *Economica*, 76, pp. 805-820.
- Blanchard, O. J. (1997), "Comment on Goodfriend and King: The New Neoclassical Synthesis and the Role of Monetary Policy", *NBER Macroeconomics Annual*, pp. 289-293.
- Blanchard, O. J. (2009), "The State of Macro", *Annual Review of Economics*, 1, pp. 209-228.
- Blaug, M. (1980), *The Methodology of Economics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Blinder, A. S. (1987), "Keynes, Lucas and scientific progress", *American Economic Review*, 77(2), pp. 130-136.
- Boland, L. A. (1982), *The Foundations of Economic Method*, London: Allen & Unwin.
- Chari, V. V. and P. J. Kehoe (2006), "Modern Macroeconomics in Practice: How Theory is Shaping Policy", *Journal of Economic Perspectives*, 20(4), 3-28.
- Colander D. and C. Rothschild (2009), "*Complexity and macro pedagogy: the complexity vision as a bridge between graduate and undergraduate macro*" in Fontana G. and M. Setterfield (ed.), *Macroeconomic Theory and Macroeconomic Pedagogy*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, pp. 118-128.
- Davidson, P. (1992), "Would Keynes Be a New Keynesian?", *Eastern Economic Journal*, 18(4), pp. 449-463.
- Debreu, G. (1974), "Excess Demand Functions", *Journal of Mathematical Economics*, 1(1), pp. 15-21.
- De Vroey, M. (2004), "*The History of Macroeconomics Viewed Against the Background of the Marshall-Walras Divide*" in M. De Vroey and K. D. Hoover (ed.), *The IS-LM Model: Its Rise, Fall, and Strange Persistence. History of Political Economy*. Durham: Duke University Press.

- De Vroey, M. (2012), "Microfoundations: a decisive dividing line between Keynesian and new classical macroeconomics" in Duarte, P.G. and G.T. Lima (ed.), *Microfoundations Reconsidered: The Relationship of Micro and Macroeconomics in Historical Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar, pp. 168-189.
- Drakopoulos S. (2016), "Economic crisis, economic methodology and the scientific ideal of physics", *Journal of Philosophical Economics*, 10(1), pp. 28-57.
- Duarte, P.G. and G.T. Lima (2012), "Privileging Micro over Macro? A History of Conflicting Positions" in Duarte, P.G. and G.T. Lima (ed.), *Microfoundations Reconsidered: The Relationship of Micro and Macroeconomics in Historical Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar, pp. 1-18.
- Elster, J. (1985), "Rationality, Morality and Collective Action", *Ethics*, 96, pp. 136-155.
- Frisch, R. (1933), "Propagation Problems and Impulse Problems in Dynamic Economics" in *Economic Essays in Honor of Gustav Cassel: October 20th 1933*. London: George Allen and Unwin.
- Goodfriend R. J. and R. G. King (1997), "The New Neoclassical Synthesis and the Role of Monetary Policy", *NBER Macroeconomics Annual*, 12, pp. 231-283.
- Grabner, M. (2002), "Representative Agents and the Microfoundations of Macroeconomics" *Seminar paper*, Vienna: Institute for Advanced Studies.
- Hahn, F. H. (1982), "Why I am not a monetarist" in F. H. Hahn (ed.), *Equilibrium and Macroeconomics*. Oxford: Blackwell, pp. 307-326.
- Hahn, F. H. (1983), "Comment [on Leijonhufvud]" in Frydman, R. and E.S. Phelps (ed.), *Individual Forecasting and Aggregate Outcomes: 'Rational Expectations' Examined*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 223-230.
- Hands, W. (2012), "The rise and fall of Walrasian microeconomics: The Keynesian effect" in Duarte, P.G. and G.T. Lima (ed.), *Microfoundations Reconsidered: The Relationship of Micro and Macroeconomics in Historical Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar, pp. 93-130.
- Hartley, J. (1997), *The Representative Agent in Macroeconomics*, New York: Routledge.
- Hicks, J. R. (1939), *Value and Capital: An Inquiry into Some Fundamental Principles of Economic Theory*, Oxford: Clarendon Press.
- Hodgson, G. (2007), "Meanings of Methodological Individualism", *Journal of Economic Methodology*, 14(2), pp. 211-226.
- Hoover, K. D. (1995), "Is macroeconomics for real?", *The Monist*, 78 (3), pp. 235-257, reprinted in U. Mäki (ed.), *The Economic World View: Studies in the Ontology of Economics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, pp. 715-734.

- Hoover, K. D. (1988), *The New Classical Macroeconomics: A Sceptical Injury*, Oxford: Blackwell.
- Hoover, K. D. (2012), "Microfoundational programs" in Duarte, P.G. and G.T. Lima (ed.), *Microfoundations Reconsidered: The Relationship of Micro and Macroeconomics in Historical Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar, pp. 19-61.
- Kahneman, D. and A. Tversky (1974), "Judgement under Uncertainty: Heuristics and Biases", *Science*, 185(4157), pp. 1124-1131.
- Keynes, J. M. (1926), "Francis Ysidro Edgeworth, 1845-1926", *Economic Journal*, 36(141), pp. 140-153.
- Keynes, J. M. (1936), *The General Theory of Employment, Interest and Money*, London: Macmillan, 2007.
- King, J. E. (2012), *The Microfoundations Delusion: Metaphor and Dogma in the History of Macroeconomics*, Cheltenham: Edward Elgar.
- Kirman, A. (1989), "The intrinsic limits of modern economic theory: the emperor has no clothes", *Economic Journal*, 99(395), pp. 126-139.
- Kirman, A. (1992), "Whom or What Does the Representative Individual Represent", *Journal of Economic Perspectives*, 6(2), pp.117-136.
- Kydland F. and E. Prescott (1982), "Time to Build and Aggregate Fluctuations", *Econometrica*, 50, pp. 1345-1370.
- Laidler, D. (2008), "Axel Leijonhufvud and the Quest for Micro-Foundations: Some Reflections" in Farmer R. (ed.), *Macroeconomics in the Small and the Large: essays on microfoundations, macroeconomic applications and economic history in honor of Axel Leijonhufvud*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Lange, O. (1945), *Price Flexibility and Employment*, San Antonio: Principia Press of Trinity University.
- Leijonhufvud, A. (1998), "Mr Keynes and the Moderns", *The European Journal of the History of Economic Thought*, 5(1), pp. 169-188.
- Leijonhufvud, A. (1992), "Keynesian Economics: Past Confusions, Future Prospects" in Vercelli, A. and N. Dimitri (ed.), *Macroeconomics-a survey of research strategies*. Oxford: Oxford University Press, pp. 16-37.
- Long, J. B. and C. I. Plosser (1983), "Real Business Cycles", *Journal of Political Economy*, pp. 39-69.
- Lucas, R. (1976), "Econometric Policy Evaluation: A Critique" *Journal of Monetary Economics*, 1(1), pp. 19-46.
- Lucas, R. E. (1977), "Understanding Business Cycles" in R. E. Lucas (ed.), *Studies in Business-Cycle Theory*. Cambridge: MIT Press, 1981.

- Lucas, R. E. (1981), *Studies in Business-Cycle Theory*, Cambridge: MIT Press, 1987.
- Lucas, R. E. (1987), *Models of Business Cycles*, Oxford: Blackwell.
- Lucas, R. E. and L. Rapping (1969), "Price Expectations and the Phillips Curve", *American Economic Review*, 59(3), pp. 342-350.
- Lukes, S. (1968), "Methodological Individualism Reconsidered", *The British Journal of Sociology*, 19(2), pp. 119-129.
- Mankiw, G. (1989), "The Reincarnation of Keynesian Economics", *European Economic Review*, 36(2-3), pp. 559-565.
- Mankiw, G. (1992), "Real Business Cycle: A New Keynesian Perspective", *Journal of Economic Literature*, 28(4), pp. 79-90.
- Mankiw, G. (1990), "A Quick Refresher Course in Macroeconomics. A Very Quick Refresher Course", *Journal of Money, Credit and Banking*, 28(4), pp. 1645-1660.
- Mankiw, G. (2006), "The Macroeconomist as Scientist and Engineer", *Journal of Economic Perspectives*, 20(4), pp. 29-46.
- Mantel, R. R. (1977), "Implications of Microeconomic Theory for Community Excess Demand Functions" in Intriligator M. D. (ed.), *Frontiers in Quantitative Economic IIIA*, Amsterdam: North-Holland.
- Milonakis, D. and B. Fine (2009), *From Political Economy to Economics: Method, the social and the historical evolution of economic theory*, New York: Routledge.
- Modigliani, F. (1954), "Utility analysis and the consumption function: an interpretation of cross-section data" in Kurihara K. K. (ed.), *Post Keynesian Economics*. New Brunswick: Rutgers University Press, pp. 388-436.
- Muth, J. (1961), "Rational Expectations, and the Theory of Price Movements" *Econometrica*, 29(3), pp. 315-335.
- O' Donell, R. M. (1989), *Keynes: Philosophy, Economics and Politics*, Basingstoke: Macmillan.
- Pearce, K. A. and K. D. Hoover (1995), "After the Revolution: Paul Samuelson and the Textbook Keynesian Model" in Cottrell A. F. and M.S. Lawlor (ed.), *New Perspectives on Keynes. History of Political Economy*. Durham,NC: Duke University Press.
- Patinkin, D. (1956), *Money, Interest, and Prices: An Integration of Monetary and Value Theory*, New York: Harper & Row, 1965.
- Plosser, C. (1989), "Understanding Real Business Cycles", *Journal of Economic Perspective*, 3, pp. 51-77.

- Rizvi, S. A. (2006), "*Responses to Arbitrariness in Contemporary Economics*" in Durham J. D. (ed.), *New Economics and Its History of Political Economy*, NC: Duke University Press.
- Robbins, L. (1932), *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*, London: Macmillan.
- Samuelson, P. A. (1947), "*Foundations of Economic Analysis*", Harvard: Harvard University Press.
- Sardoni, S. (2002), "*On the microeconomic foundations of macroeconomics: a Keynesian perspective*" in Arestis, P., M. Desai and S. Dow (ed.), *Essays in Honour of Victoria Chick*. London: Routledge, pp. 4-14.
- Schumpeter, J. A. (1908), *Methodological Individualism*, eng.trns. Brussels: Institutum Europaeum, 1980.
- Schumpeter, J. A. (1954), *History of Economic Analysis*, Taylor & Francis e-Library, 2006.
- Simon, H. A. (1957), *Models of Man*, New York: Wiley.
- Snowdon, B., H. R. Vane and P. Wynarczyk (1994), "*Business cycles: new classical approach*" in B. Snowdon and H. R. Vane (ed.), *Encyclopedia of Macroeconomics*. Cheltenham: Edward Elgar, pp. 83-89.
- Snowdon, B. and H. R. Vane (1999), "*Conversations with Leading Economists: Interpreting Modern Macroeconomics*", Cheltenham: Edward Elgar.
- Snowdon, B. and H. R. Vane (2005), *Modern Macroeconomics: It's Origins, Development And Current State*, Cheltenham: Edward Elgar.
- Sollow, R. M. (1956), "A Contribution to the Theory of Economic Growth", *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), pp. 65-94.
- Sonnenschein, H. (1972), "Market Excess Demand Functions", *Econometrica*, 40(3), pp. 549-563.
- Spahn, H. P. (2009), "The New Keynesian Microfoundation of Macroeconomics", *Review of Economics*, 60(3), pp. 181-203.
- Syll, L.P. (2014), "Micro versus Macro", *Real-World Economics Review*, 66, pp. 12-29.
- Tobin, J. (1958), "Liquidity preference as behavior towards risk", *Review of Economic Studies*, 25(2), pp. 65-68.
- Togati, T. D. (1998), *Keynes and the Neoclassical synthesis: Einsteinian versus Newtonian Macroeconomics*, London: Routledge.
- Tsoufidis, L. (2010), *Competing Schools of Economic Thought*, Berlin: Springer Publishing.
- Watkins, J. W, N. (1952), "*Ideal types and historical explanation*", *British Journal for the Philosophy of Science*, 3(9), pp. 22-43, reprinted in O' Neill J. (ed.), *Modes of Individualism and Collectivism*. London: Heinemann, 1973, pp. 143-165.

- Weintraub S. (1956), "A macroeconomic approach to the theory of wages", *American Economic Review*, 46(5), pp. 835-856.
- Weintraub, E. R. (1974), "*General Equilibrium Theory*", London: Macmillan.
- Woodford, M. (1999), "Revolution and Evolution in Twentieth Century Macroeconomics", *Presented at a conference, Frontiers of the Mind in the Twenty-First Century*, U.S. Library of Congress, Washington, D.C.
- Woodford, M. (2009), "Convergence in Macroeconomic Elements of the New Synthesis", *American Economic Journal: Macroeconomics*, 1(1), pp. 267-279.